Anonymus

Die Appendix Probi

Die *Appendix Probi* ist eine Liste von 227 Wörtern oder Ausdrücken, die nach Ansicht des anonymen Kompilators fehlerhaft sind und durch die ebenfalls angegebenen "korrekten" Formen ersetzt werden sollten. Schon allein die Notwendigkeit einer solchen Fehlerliste ist ein Indiz für die wachsende Unsicherheit im Gebrauch des Lateinischen im frühen Mittelalter. Ein Großteil der kritisierten Formen zeigen eine Lautentwicklung, in der man unschwer den Einfluß der romanischen Volkssprache wiedererkennen kann. Die Appendix Probi ist daher eines der wichtigsten und bekanntesten Zeugnisse des mittelalterlichen Vulgärlateins.

Das zugrundeliegende Manuskript dürfte gegen 700 in einem Kloster in Bobbio entstanden sein. Es ist ein Palimpsest (d.h. ein abgeschabtes, zum zweiten Mal beschriebenes Pergament) mit einem grammatischen Traktat des Pseudo-Probus. Unmittelbar daran angeschlossen finden sich in demselben Kodex fünf Appendizes, von denen der dritte als *Appendix Probi* bekannt geworden ist (d.h. 'Anhang an [das Buch von] Probus').

Weiterführende Information: Robson, C. A. (1963): "L''Appendix Probi' et la philologie latine", *Le Moyen Âge* 69, 37-54.

Editionen: W. Heraeus, Leipzig, 1899; Baehrens, W.A. (1922): *Sprachwissenschaftlicher Kommentar zur vulgärlateinischen Appendix Probi*, Halle: Niemeyer. [Beide Ed. enthalten umfangreiche Kommentierungen].

Text

Porphireticum marmor non purpureticum marmur.
tolonium non toloneum.
speculum non speclum.
masculus non masclus.
vetulus non veclus.
vitulus non viclus.
vernaculus non vernaclus.
articulus non articlus.
baculus non vaclus.
angulus non anglus.
iugulus non iuglus.
calcostegis non calcosteis.
septizonium non septidonium.
vacua non vaqua.
vacui non vaqui.
cultellum non cuntellum.
marsias non marsuas.
can*i*clam non cani{a}nus.
hercules non herculens.
columna non colomna.
pecten non pectinis.
aquaeductus non aquiductus.
cithara non citera.
crista non crysta.
formica non furmica.
musivum non museum.
exequ<i>ae non execiae.
gyrus non girus.
avus non aus.
miles non milex.
sobrius non suber.
figulus non figel.
masculus non mascel.
lanius non laneo.
iuvencus non iuvenclus.
barbarus non barbar.
equ<u>s non ecus.
coqu<u>s non cocus.
coquens non cocens.
coqui non coci.
acre non acrum.
pauper mulier non paupera mulier.
carcer non car<car>.
bravium non braveum.
pancarpus non parcarpus.
theofilus non izofilus.
hom<o>fagium non monofagium.
byzacenus non bizacinus.
capsesis non capsessis.
catulus <non cat>ellus.
{catulus non ca<te>llus}.
dolium non doleus.
calida non calda.
frigida non fricda.
vinea non vinia.
tristis non tristus.
tersus non tertus.
umbilicus non imbilicus.
turma non torma.
celebs non celeps.
ostium non osteum.
flavus non flaus.
cavea non cavia.
senatus non sinatus.
brattea non brattia.
cochlea non coclia.
coc<h>leare non cocliarium.
palearium non paliarium.
primipilaris non primipilarius.
alveus non albeus.
globus non glomus.
lancea non lancia.
favilla non failla.
orbis non orbs.
formosus non formunsus.
ansa non asa.

flagellum non fragellum.
calatus non galatus.
digitus non dicitus.
80 solea non solia.
calceus non calcius.
iecur non iocur.
auris non oricla.
camera non cammara.
85 pegma non peuma.
cloaca non cluaca.
festuca non fistuca.
ales non alis.
facies non facis.
90 cautes non cautis.
ple*b*es non plevis.
vates non vatis.
tabes non tavis.
suppellex non superlex.
95 apes non apis.
nubes non nubs.
suboles non subolis.
vulpes non vulpis.
palumbes non palumbus.
100 lues non luis.
deses non desis.
reses non resis.
vepres non vopris.
fames non famis.
105 clades non cladis.
syrtes non syrtis.
aedes non aedis.
sedes non sedis.
proles non prolis.
110 draco non dracco.
oculus non oclus.
aqua non acqua.
alium non aleum.
lilium non lileum.
115 glis non gliris.
delirus non delerus.
tinea non <tinia>.
exter non extraneus.
clamis non clamus.
120 vir non vyr.
virgo non vyrgo.
virga non vyrga.
occasio non occansio.
caligo non calligo.
125 terebra non telebra.
effeminatus non imfimenatus.
botruus non butro.
grus non gruis.
anser non ansar.
130 tabula non tabla.
puella non poella.
balteus non baltius.
fax non facla.
vico capitis Africae non vico caput Africae.
135 vico tabuli proconsolis non vico tabulu proconsolis.
vico castrorum non vico castrae.
vico strobili non vico strobilu.
teter non tetrus.
aper non aprus.
140 amygdala non amiddula.
faseolus non fasiolus.
stabulum non stablum.
triclinium non triclinu.
dimidius non demidius.
145 turma non torma.
pusillus non pisinnus.
meretrix non menetris.
aries non ariex.
persica non pessica.
150 dysentericus non dysintericus.
opobalsamum non ababalsamum.
tensa non tesa.
raucus non raucus (?).
auctor non autor.
155 auctoritas non autoritas.
<ipse non ipsus?>
linteum non lintium.
a... petre non ...tra.
terrae motus non terrimotium.
160 noxius non noxeus.
coruscus non scoriscus.
tonitru non tonotru.
passer non passar.
anser non ansar.
165 hirundo non harundo.
obstetrix non opsetris.
capitulum non capiclum.
noverca non novarca.
nurus non nura.
170 socrus non socra.
neptis non nepticla.
anus non anucla.
tundeo non detundo.
rivus non rius.
175 imago non <emago?>.
pauo{r} non pao{r}.
coluber non colober.
adipes non alipes.
sibilus non sifilus.
180 frustum non trustrum.
plebs non pleps.
garrulus non garulus.
parentalia non parantalia.
celebs non celeps.
185 poples non poplex.
locuples non locuplex.
robigo non rubigo.
plasta non blasta.
bipennis non bipinnis.
190 ermeneumata non erminomata.
tymum non tumum.
strofa non stropa.
bitumen non butumen.
mergus non mergulus.
195 myrta non murta.
zizipus non zizupus.
iunipirus non iuniperus.
tolerabilis non toleravilis.
basilica non bassilica.
200 tribula non tribla.

viridis non virdis.
constabilitus non constabilitus (?).
sirena non serena.
musium vel musivum non museum.
labsus non lapsus.
orilegium non orolegium.
<h>ostiae non {h}ostiae.
februarius non febrarius.
glatri non cracli.
allec non allex.
rabidus non rabiosus.
tintinaculum non tintinabulum.
adon non adonius.
grundio non grunnio.
vapulo non baplo.
necne non necnec.
passim non passi.
numquit non nimquit.
numquam non numqua.
nobiscum non noscum.
vobiscum non voscum.
nescioubi non nesciocube.
pridem non pride.
olim non oli.
adhuc non aduc.
idem non ide.
amfora non ampora.

Beispiele aus der Appendix Probi, thematisch sortiert:

Synkope: speculum non speclum; auris non oricla; oculus non oclus; masculus non masclus; vetulus non veclus; vapulo non baplo; tribula non tribla; viridis non virdis; vitulus non viclus; vernaculus non vernaclus; articulus non articlus; baculus non vaclus; angulus non anglus; iugulus non iuglus; calida non calda; frigida non fricda; stabulum non stablum; triclinium non triclinu; tabula non tabla; capitulum non capiclum;

Quantitätenkollaps: tolonium non toloneum; solea non solia; columna non colomna; formica non furmica; bravium non braveum; iunipirus non iuniperus; ostium non osteum; turma non torma; cavea non cavia; senatus non sinatus; brattea non brattia; cochlea non coclia; coc<h>leare non cocliarium; palearium non paliarium; vinea non vinia; faseolus non fasiolus; dimidius non demidius; vates non vatis; cloaca non cluaca; festuca non fistuca; ales non alis; turma non torma; aquaeductus non aquiductus; Porphireticum marmor non purpureticum marmur; suboles non subolis; vulpes non vulpis; apes non apis; lues non luis; deses non desis; reses non resis; vepres non vopris; fames non famis; clades non cladis; syrtes non syrtis; aedes non aedis; sedes non sedis; proles non prolis; cautes non cautis; ermeneumata non erminomata; robigo non rubigo; alium non aleum; lilium non lileum; sirena non serena; linteum non lintium; dysentericus non dysintericus; nescio ubi non nesciocube; linteum non lintium; imago non <emago?>; bipennis non bipinnis; delirus non delerus; tinea non <tinia>; calceus non calcius; lancea non lancia; puella non poella; balteus non baltius.

Lenisierung: calcostegis non calcosteis; septizonium non septidonium; baculus non vaclus; tolerabilis non toleravilis; ple*b*es non plevis; tabes non tavis; favilla non failla; digitus non dicitus; alveus non albeus; flavus non flaus; avus non aus; rivus non rius; sibilus non sifilus; basilica non bassilica.

Reduktion von qu zu [k]: equ<u>s non ecus; coqu<u>s non cocus; coquens non cocens; coqui non coci; exequ<i>ae non execiae; aqua non acqua; vacua non vaqua; vacui non vaqui.

Verlust von Nasalkonsonanten: formosus non formunsus; ansa non asa; hercules non herculens; pridem non pride; triclinium non triclinu; numquam non numqua; passim non passi; olim non oli; idem non ide; tensa non tesa; cultellum non cuntellum; occasio non occansio.

Vokalisierung: pegma non peuma.

x > [s]: locuples non locuplex; miles non milex; poples non poplex; allec non allex; meretrix non menetris; aries non ariex; obstetrix non opsetris.

Schwanken zwischen i und y: vir non vyr; virgo non vyrgo; virga non vyrga; gyrus non girus; crista non crysta.

Liquidenvertauschung: flagellum non fragellum; suppellex non superlex; terebra non telebra.

Griechische Lehnwörter: tymum non tumum; strofa non stropa; bitumen non butumen; amfora non ampora; cithara non citera; myrta non murta.

C. Valerius Catullus (c. 84-c. 54 v.Chr.)

Carmen LXXXIV

Chommoda dicebat, si quando commoda vellet
dicere, et insidias Arrius hinsidias,
et tum mirifice sperabat se esse locutum,
cum quantum poterat dixerat hinsidias.
credo, sic mater, sic liber avunculus eius.
sic maternus avus dixerat atque avia.
hoc misso in Syriam requierant omnibus aures
audibant eadem haec leniter et leviter,
nec sibi postilla metuebant talia verba,
cum subito affertur nuntius horribilis,
Ionios fluctus, postquam illuc Arrius isset,
iam non Ionios esse sed Hionios.

Erheblicher Sprachfehler *(Otto Weinreich (1960))*

"Chommodus!" rief unser Arrius stets, wenn er "Commodus!" rufen
wollte, und ein "Insekt" nannte er immer "Hinsekt",
und dann wähnte er, wunder wie fein gesprochen zu haben,
wenn er, so laut es nur ging, redete von dem "Hinsekt".
So hat doch wohl seine Mutter gesprochen und Liber, sein Oheim,
so seiner Mutter Geschlecht und ihre Urahne schon.
Als er nach Syrien mußte, da ruhten die Ohren sich alle
aus; denn leise und lind klang ihnen jegliches Wort.
Und sie befürchteten nicht, inskünftig die rauhen zu hören,
als eine gräßliche Post plötzlich herübergelangt:
daß die ionische See, seit Arrius drüber gefahren,
nicht die "ionische" mehr, nein, die "hionische" sei!